

ORTODOKSISUUS KARJALASSA

***Pekka Intken pitämä esitelmä
Karjalatalolla 19.9.2015***

ORTODOKSISUUS KARJALASSA

1. Kristinuskon eroavuuksien synty (kreikkalaiskatolisuus – roomalaiskatolisuus)
2. Venäjän kirkon itsenäistyminen
3. Ortodoksisen uskon leviäminen Karjalaan – seurakuntien muodostuminen
4. Suomen ortodoksinen kirkko – itsenäistymisen jälkeen
5. Ortodoksisuus Raudussa

Kristinuskon eroavuuksien synty

- Kristinuskon syntymäalueella sekä Bysantissa vallitsi hellenistinen, kreikankieliseen sivistykseen nojautuva kulttuuripohja (Idän kreikkalainen maailma)
- Lännessä roomalainen, latinankielinen sivistys (Lännen roomalainen maailma)
- Poliittinen ristiriita ja lähetystyökilpailu

Idän (kreikkalainen) maailma

- Kansalliset monimuotoiset perinteet
- Itsenäiset kirkkokunnat
- Vanha korkeakulttuuri, perinteen moninaisuus ja rikkaus
- Mystillinen ja filosofisluontoinen ajattelu
- Konstantinopoli keskuksena- kreikankieli

Lännen (roomalainen maailma)

- Pyrkimys yhdenmukaisuuteen ja keskitykseen
- Lännen alistaminen Roomalle
- Barbaaristen germaaniheimojen ylivalta
- Moraalinen ja juridinen näkemystapa
- Rooma keskuksena - latina

KIRKKOJEN ERO

- v. 1043 Konstantinopolin patriarkaksi tuli Mikael Kerularios
 - Korosti kirkon itsenäisyyttä
 - Puolusti idän kirkon perinteitä
- Rooman paavina LEO IX
 - Paavin valtavaatimuksia ja opin puolustamista hoiti kardinaali Humbert, joka oli jyrkkä ja itsetietoinen kirkkoruhtinas

RIIDAN AIHEET

- Ehtoollisella käytettävä leipä
 - Idässä hapan leipä- kuvasi Kristuksen ruumiin eläväksi tekevää voimaa
 - Lännessä happamaton leipä – kuvasi Kristuksen ruumiin puhtautta
- Pappien avioliitto
 - Idässä hyväksyttiin, lännessä kiellettiin
- Paasto
 - Idässä ei paastottu juutalaisten sapattina (lauantai) – lännessä paastottiin
- Kaste
 - Idässä Mirhavoitelun sakramentti välittömästi kasteen yhteydessä – lännessä erotettiin ja viimeinen voitelu kuoleville

KIRKKOJEN ERO

Kumpikaan ei hyväksynyt toisen perinteitä → Kirkkojen ero v. 1054

HUMBERT JULISTI PATRIARKAN KIRKONKIROUKSEEN –
pikaistuksissaan

Patriakan koolle kutsuma synodi julisti LEGAATIT ANATEEMAAN

HUMBERTIN laatima pannakirja on tullut kirkkojen eron symboliksi,
joka on jatkunut tähän päivään saakka.

VENÄJÄN KIRKON ITSENÄISTYMINEN

1030 -LUVULLA Konstantinopolin patriarkka nimitti Venäjälle metropoliitan – muodostui Venäjän metropoliittakunta, jolla oli varsin itsenäinen asema

- muodostettiin hiippakuntia; Kiev, Tsernigov, Novgorod, Vladimir ja Rostov
- Novgorodin hiippakuntaan kuului koko Pohjois-Venäjä
- Mongolivallan aikoina vv.1240- 1480 tuhoutui paljon kirkkoja ja luostareita, mutta kirkko säilytti entiset oikeutensa
- Hengellinen elämä perustui luostareiden perustamiseen ja niiden toimintaan lähestystyössä
- mm. Valamon ja Konevitsan luostarit

Venäjän patriarkaatti

Turkkilaisvaara – Bysantin keisarit pyysivät apua lännestä

- roomalaisystävällinen suuntaus
- Venäjän metropoliitta ISIDOR Firenzen kirkolliskokouksessa v. 1439 – hyväksyi kirkkojen yhdistymisen
- Venäjän piispat pitivät kokouksen v. 1448 Moskovassa – erottivat ISIDORIN ja valitsivat Venäjän metropoliitaksi JOONAN
- Venäjän kirkko irtautui Konstantinopolista – autokefaalinen kirkkokunta
- Moskova - ”KOLMAS ROOMA”, joka jatkoi bysantin perinteitä (Vasili III Venäjän keisari)
- V. 1589 Moskovan metropoliitta sai patriarkan arvon ja Venäjän kirkosta tuli viides patriarkkakunta

Pyhä synodi patriarkan tilalle

Pietari Suuri yritti länsimaistaa Venäjää ja pyrki alistamaan kirkon täysin valtion johtoon

- Lakkautti patriarkan viran v. 1721
- Perusti Pyhimmän hallitsevan synodin, jonka jäsenet hallitsija nimitti
- Kirkollinen valistustyö voimistui – syntyi kirkollisia kouluja

Ortodoksinen kirkko säilytti valtionkirkon aseman Romanovien hallitsijakauden ajan aina vallankumoukseen saakka

ORTODOKSISEN USKON LEVIÄMINEN JA JUURTUMINEN KARJALAAN VUOTEEN 1617 (Stolbovan rauha, jolloin Karjala siirtyi Ruotsi- Suomen alaisuuteen)

Alueella alkeellinen luonnonuskonto, uskottiin haltioihin

- TAPIO, metsänhaltija
- VETEHINEN, vedenhaltija
- UKKO, maanviljelyksen jumala
- ILMARINEN, tuulen ja veden jumala

Vainajien palvonta

Ortodoksisen uskon juurtuessa väistyivät pakanalliset tavat, jotkut tavat jäivät saaden kristillisen muodon mm. tapa viedä vainajille ruokaa hautausmaalle

KRISTINUSKON ALKUVAIHEET

Karjalaisten kanta- ja keskusalueena Vuoksen suulla sijaitsevat Käkisalmen tienoot ja kannaksen itä-osa

- Kauppatie ns. idäntie kulki Vuoksen vesistö- Laatokka – Novgorod- Venäjän jokia pitkin – Konstantinopoli
- Novgorodin merkitys ortodoksien kirkon historiassa keskeinen. Ruhtinas Jaroslav Vselodovinpoika v. 1227 järjesti suuria joukkokasteita Karjalassa

TAISTELU KARJALASTA

- Ristiretket 1100 -1200 luvuilla (1. ristiretki) ;
- Roomalaiskatolinen kirkko valloitti Varsinais-Suomen ja Hämeen
 - Piispa Tuomaan idänpolitiikka 1200 -luvulla
 - - hyökkäys v. 1240 Nevalle Novgorodia vastaan
 - Novgorodin ruhtinas Aleksanteri
 - Karjalaiset liittolaisina voittivat Nevan taistelun – pelasti ortodoksisen uskon Karjalassa

TAISTELU KARJALASTA

Ristiretket 1100 – 1200 luvuilla (2. ristiretki)

- KALPA-ritarien hyökkäys v. 1242 Novgorodia vastaan
- Novgorodin ruhtinas Aleksanteri torjui hyökkäyksen Peipsjärven jäällä
 - Karjalaiset liittolaisina voittivat Nevan taistelun – pelasti ortodoksisen uskon Karjalassa
 - Ortodoksinen kirkko kunnioittaa Aleksanteria pyhänä sai lisänimen NEVSKI

TAISTELU KARJALASTA

Ristiretket 1100 – 1200 luvuilla (3. ristiretki)

- marski Torgils Knuutinpoika hyökkäys Karjalaan – perusti Viipurin linnan

Pähkinäsaaren rauha v. 1323

- Jakoi Karjalan kannaksen kahtia – raja kulki Rajajoesta halki Kannaksen
- Väestörikkain osa Karjalaa (mm. Suvannon seutu – Käkisalmi) joutui Novgorodille
- Savo, Jääski ja Äyräpää joutui Ruotsille – alueelle oli ortodoksisuus levinnyt
- Raja valtiollinen, mutta myös kirkollinen

Seurakuntien muodostuminen

Novgorod läänitti v. 1333 Karjalan liettualaiselle ruhtinas Narimontille, jolle siirtyi myös myös verotusoikeus

Novgorod järjesti verotuspiirit ja hallintokeksukset (pogostat) → muodostui seurakunnalliset keskuksset

V. 1500 oleva verokirja "Vatjan viidennes" sisältää ensimmäisiä tietoja myös Suvannon alueen seurakunnista ja alueen asukkaista

Vatjan viidennes verokirja

Mainitaan mm.

- Käkisalmen seurakunta – Kristuksen ylönousemuksen kirkko, neljä miesluostaria ja yksi nunnaluostari
- Sakkola – arkkienkeli Mikaelin kirkko
- Rautu – Basileios Suuren kirkko
- Seurakunnilla oli useita tsasounoita

Sotien aiheuttamia takaiskuja

Novgorod alistui Moskovan johtoon v. 1478

Venäjän voimapolitiikka 1500 -luvulla aiheutti useita sotia
Ruotsi – Suomea vastaan

- Ilvana Julman aloittama 25 – vuotinen sota vv. 1570 -1595
- Hävitti kirkkoja ja luostareita
- Tsaarin käsky v. 1582 polttaa kylät Karjalassa ja viedä väki Venäjälle - asutus väheni, pitäjät autioituivat

Täyssinän rauha v. 1595

- Karjala jäi Venäjän yhteyteen
- Käkisalmen (Korelan hiippakunta)
- Hallinto järjestettiin veronkantoa varten

Sotien aiheuttamia takaiskuja

Uusi sota v. 1609 Venäjän ja Ruotsi-Suomen välille

- Käkisalmi ruotsalaisten haltuun
- Luostarit tuhottiin mm. Konevitsan tiilet Käkisalmen linnaan ja luterilaiseen kirkkoon
- Valamon luostari hävitettiin v. 1611
- Käkisalmen piispana PAAVALI

Stolbovan rauha v. 1617

- Ruotsi-Suomi sai haltuunsa Karjalan

Stolbovan rauha v. 1617

Ruotsi-Suomi sai Karjalan

- Rauhan sopimuksessa luvattiin vallatuille alueille vapaa uskonnon harjoitus
- Ortodoksiset seurakunnat jäivät Novgorodin metropoliitan alaisuuteen
- Kustaa II Adolfin käskyllä pyrittiin siirtymään Konstantinopolin patriarkan alaisuuteen
- Alkoi myös voimakas käännnytystyö, jonka seurauksena olivat maastamuutot erityisesti sotavuosina 1656 -1658
- Epäluottamus ortodoksista väestöä kohtaan
- Tiuralan ortodoksinen seurakunta , Hiitolassa, josta käsin pappi kävi mm. Palkealassa saakka

Luostarit lähetystyön tekijöinä

Valamon luostari

- Perimätiedon mukaan perustettu jo v. 992
- ”Vanhus” Sergei saapui Valamion saarelle v. 1329 . Pyhittäjä Sergei ja ja hänen jälkeen pyhittäjä Herman jatkoivat käännytystä -
- Suomen ortodoksinen kirkko kunnioittaa pyhittäjiä Sergeitä ja Hermannia Karjalan valistajina ja jumalanpalveluksissa mainitaan heidät esirukouksia pyytäen.
- Luostarin munkit perustivat uusia luostareita
- Ruotsalaiset ryöstivät ja murhasivat v. 1578 ja v. 1581

Luostarit lähetystyön tekijöinä

Konevitsan luostari

- Pappismunkki ARSENI kilvoiteltuaa Valamon luostarissa lähti etsimään yksinäisyyttä
- Myrsky ajoi hänen veneensä Konevitsan autiolle saarelle – pakanallinen uhripaikka – Hevoskivi
- Kirkko muistelee pyhittäjä Arsenia Karjalan valistajana
- Ruotsalaiset hävittivät luostarin v. 1577

Suuri Pohjan sota vv. 1700 – 1721 ja Iso Viha

Uudenkaupungin rauha v. 1721

- Ruotsi luovutti Venäjälle Käkisalmen läänin

Turun rauha v. 1743

- Vanha Suomi -käsite ; Kaakkois-Suomi liitettiin Venäjään
- Alkoi lahjoitusmaajärjestelmä
- Luostarien toiminta vilkastui Valamo, Konevitsa
- Vuoleen kreikkalaiskatolinen seurakunta
- Ortodoksiset seurakunnat liitettiin Pietarin hiippakuntaan

Suomen automian aika

Suomen sota ja Haminan rauha v. 1809

- v. 1812 Vanha Suomi liitettiin muuhun Suomeen
- Ortodoksisuuden kukoistusaikaa – keisari Aleksanteri ortodoksi
- Yhteys Pietarin hiippakuntaan säilyi
- Synnytti uusia seurakuntia mm. Palkealan kreikkalaiskatolinen seurakunta
- v. 1815 määräys, että evankeliumi ja epistola luettava suomenkielellä
- v. 1865 jumalanpalvelukset suomen kielellä

Suomen automian aika

v. 1892 päätös perustaa Suomen seurakunnista hiippakunta – toteutettiin v. 1896

- Suomen ja Viipurin piispa , asuinpaikka Viipurin kaupunki
- Arkkipiispa Antoni (1892 -98)
 - Venäläissyntyinen
 - Valistuksen lisääminen, suomenkielen käyttö
- Arkkipiispa Nikolai (1898 – 1905)
 - Kiihkovenäläinen
 - ns. venäläisen sortokauden aikana alkoi ortodoksien väestön venäläistäminen
- Arkkipiispa Sergei (1906 -1917)
 - Jatkoj venäläistämistä – suomenkieliset jumalanpalvelukset lakkasivat
 - Venäläismielisiä pappeja suosittiin

SUOMEN ITSENÄISYYDEN AIKA

Suomen senaatti antoi Asetuksen Suomen kreikkalaiskatolisesta kirkkokunnasta 26.11.1918

Kirkolliskokous v. 1919

- Riippumattomuus ja itsenäisyys
- V. 1921 Venäjän patriarkka Tihon myönsi sisäisen itsenäisyyden

Heinäkuun 23. päivä 1923 siirtyi Konstantinopolin alaiseksi ja syntyi Suomen ortodoksinen arkkipiispakunta ja täydellinen sisäinen itsenäisyys

Saavutti valtionkirkon aseman

Hallinnollisia järjestelyjä

Herman Aav (virolainen) Karjalan piispaksi

Kirkkokunta kahteen hiippakuntaan Karjalan ja Viipurin hiippakuntaan

V. 1925 Karjalan ja koko Suomen arkkipiispaksi Herman Aav

Viipurin hiippakuntaan piispan virka täytettiin vasta v. 1935 – piispa Aleksanteri Karp

Talvi- ja jatkosodan seuraukset

- Kirkkokunnasta 70 % n. 55 000 ihmistä joutui evakkoon
- Valamon ja Konevitsan luostarit siirtyivät Moskovan patriarkan alaisuuteen
- Uusi Valamo Heinävedelle – Konevitsan ja Petsamon luostarien munkit
- Lintulan naisluostari Heinävedelle
- Venäjä vaati Suomen kirkon palaamista Moskovan patriarkan alaisuuteen – Suomen hiippakunta
- Heinäveden Valamon luostari siirtyi äitikirkkonsa yhteyteen – munkit eivät saaneet palata Valamon luostariin

Jatkoa...

V. 1957 Moskovan ja koko Venäjän patriarkka Aleksei tunnusti Suomen kirkon aseman Konstantinopolin yhteydessä ja palautti Heinävedellä sijaitsevan Valamon luostari kirkkokuntamme alaisuuteen

Palkealan kreikkalaiskatolinen seurakunta

Seurakunnan muodostuminen

- 1700 – luvulta alkaen ortodoksit kuuluivat Inkerin puolella olleeseen Vuoleen (Matoksi) seurakuntaan
- pääasiassa Palkealan, Sirkiänsaaren, Keripadan, Vakkilan, Sunikkalan, Riikolan kylien asukkaat
- yksityisiä perhekuntia eri puolilla Suvannon seutua
- Palkealan kreikkalaiskatolinen seurakunta perustettiin v. 1865, jolloin siihen liitettiin Sakkolassa, Vuokselassa ja Metsäpirtissä asuvat ortodoksit (700 kreikkalaiskatolista, seurakunnan kokonaisväkiluku v. 1946 oli 1349 henkilöä)
- Kirkko rakennettiin v. 1865